

Sygn. akt I UK 650/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 maja 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gersdorf

SSN Halina Kiriło

w sprawie z odwołania S.D.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w N.

o rentę socjalną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 20 maja 2013 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 29 sierpnia 2012 r., sygn. akt [...]

1) oddala skargę kasacyjną;

**2) zasądza od Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego) na rzecz
adwokata W.B. tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej
ubezpieczonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym kwotę 120
(sto dwadzieścia) zł, podwyższoną o obowiązującą stawkę
podatku od towarów i usług.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 29 sierpnia 2012 r. oddalił apelację ubezpieczonej od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w N. z dnia 22 grudnia 2011 r., którym oddalono odwołanie S.D. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w N. z dnia 21 czerwca 2010 r., odmawiającej prawa do renty socjalnej.

Sąd odwoławczy zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi wnioskodawczyni, urodzona [...] 1988 r., ukończyła Technikum Żywienia i Gospodarstwa Domowego, nie pracowała zawodowo, a w okresie od 1 kwietnia 2007 r. do 31 maja 2010 r. pobierała rentę socjalną. W dniu 19 kwietnia 2010 r. ubezpieczona założyła wniosek o przyznanie renty socjalnej na dalszy okres, której odmówiono zaskarżoną decyzją, ponieważ komisja lekarska Zakładu Ubezpieczeń Społecznych orzeczeniem z dnia 14 czerwca 2010 r. nie uznała jej za niezdolną do pracy. W oparciu o opinie biegłych lekarzy z zakresu psychiatrii, laryngologii, opinię biegłego psychologa oraz opinię M. Ośrodka Medycyny Pracy ustalono nadto, że u S.D. występują: obustronny głęboki niedosłuch, zaburzony rozwój mowy, zaburzenia osobowości i nieharmonijny rozwój funkcji intelektualnych, a poziom ogólnej sprawności umysłowej w odniesieniu do niewerbalnych funkcji poznawczych utrzymuje się w granicach inteligencji przeciętnej. Stwierdzone schorzenia nie powodują całkowitej niezdolności do pracy.

Sąd drugiej instancji za trafną uznał także ocenę prawną tego stanu faktycznego, prowadzącą do uznania braku podstaw do przyznania ubezpieczonej renty socjalnej. Zgodnie bowiem z art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.), renta socjalna przysługuje osobie całkowicie niezdolnej do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej jako: ustawa emerytalna) w związku z art. 5 ustawy o rencie socjalnej. Przeprowadzone postępowanie dowodowe wykazało zaś, że schorzenia rozpoznane u odwołującej się nie naruszają sprawności jej organizmu w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do pracy. Nie ma zaś możliwości przyznania renty socjalnej osobie,

która z medycznego punktu widzenia nie jest całkowicie niezdolna do pracy, chociażby nie mogła jej podjąć z innych przyczyn.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego pełnomocnik reprezentujący ubezpieczoną z urzędu zarzucił naruszenie art. 12 ust. 1 i 2 w związku z art. 13 ust. 1 ustawy emerytalnej, przez błędną wykładnię polegającą na nieprawidłowym zdekodowaniu pojęcia całkowitej niezdolności do pracy oraz naruszenie art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c., przez oparcie rozstrzygnięcia jedynie na części okoliczności ujawnionych w toku postępowania, wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego, w tym w zakresie kosztów pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu, które nie zostały opłacone w całości ani w części.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, między innymi, że dokonując wykładni pojęcia „całkowita niezdolność do pracy” w rozumieniu art. 12 ustawy emerytalnej, Sąd oparł się jedynie na wskazaniach medycznych, pomijając ekonomiczny i społeczny wymiar tego pojęcia. Tymczasem, przeprowadzenie wykładni tego przepisu – z uwzględnieniem wykładni celowościowej, systemowej oraz prokonstytucyjnej – prowadzi do wniosku, że powinny być wzięte pod uwagę wszystkie okoliczności sytuacji życiowej wnioskodawczyni. Stosownie bowiem do treści art. 13 ust. 1 ustawy emerytalnej, przy ocenie stopnia i przewidywanego okresu niezdolności do pracy oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy uwzględnia się, między innymi, możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne. Z tego wynika, że przy ustalaniu stopnia niezdolności do pracy należy wychodzić również poza kwestie stanu rozstroju organizmu wnioskodawcy.

Skarżąca wskazała ponadto, że Sąd Apelacyjny powielił rozumowanie Sądu Okręgowego, opierając rozstrzygnięcie na wnioskach opinii biegłego i pomijając szereg innych okoliczności, tj.:

1. fakt, że biegli podczas badań nie mogli nawiązać kontaktu werbalnego z wnioskodawczynią (odebrano wywiad od jej matki);

2. twierdzenie wnioskodawczynie, że nie jest w stanie samodzielnie (bez opieki osób drugich) funkcjonować w codziennym życiu;
3. okoliczności, że od 1 kwietnia 2007 r. do 31 maja 2010 r. ubezpieczona pobierała rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, a od tego czasu stan jej zdrowia się pogorszył z uwagi na nasilenie się zaburzeń psychicznych będących następstwem kalectwa fizycznego;
4. orzeczenie o umiarkowanym stopniu niezdolności do pracy;
5. wynikający z obserwacji rynku pracy wniosek, że wnioskodawczynie mieszka w okolicy, gdzie brak jest miejsc pracy dla osób dotkniętych niepełnosprawnością, połączony z niemożnością zmiany miejsca zamieszkania będącego skutkiem stanu zdrowia (zwłaszcza psychicznego) pociągającego za sobą konieczność stałej opieki osób, do których ubezpieczona ma zaufanie (rodziców).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Renta socjalna nie jest świadczeniem z ubezpieczeń rentowych, lecz z zabezpieczenia socjalnego. Jej celem jest kompensowanie braku możliwości uzyskania przez wymienione w art. 2 ustawy o rencie socjalnej podmioty (przede wszystkim przez osoby posiadające obywatelstwo polskie, zamieszkujące i przebywające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej) renty z powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych wobec niemożności spełnienia - poza niezdolnością do pracy - przesłanek nabycia prawa do tego świadczenia (w zakresie stażu ubezpieczeniowego i momentu powstania niezdolności do pracy ocenianego w relacji do ostatniego zatrudnienia) z uwagi na powstanie owej niezdolności przed wejściem danej osoby na rynek pracy. Tak określona funkcja renty socjalnej zdeterminowała sposób ukształtowania przez ustawodawcę w art. 4 ust. 1 powołanego aktu warunków przyznania przedmiotowego świadczenia. Przepis ten statuuje dwa kryteria nabycia przez osobę pełnoletnią prawa do renty socjalnej, a mianowicie całkowitą niezdolność do pracy oraz zaistnienie tejże niezdolności z powodu naruszenia sprawności organizmu powstałego przed ukończeniem przez wnioskodawcę 18 roku życia albo w trakcie nauki w szkole lub

w szkole wyższej przed ukończeniem 25 roku życia albo w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Samo pojęcie niezdolności do pracy i jej rodzaje (wraz z przesłankami orzekania o niej) zdefiniowane zostały w art. 12 oraz art. 13 ustawy emerytalnej, do którego odsyła art. 5 pkt 1 ustawy o rencie socjalnej. W myśl powołanych przepisów niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu, przy czym niezdolność jest całkowita, gdy oznacza utratę możliwości wykonywania jakiejkolwiek pracy, tj. w innych warunkach niż specjalnie stworzone na stanowisku pracy odpowiednio przystosowanym do stopnia i charakteru naruszenia sprawności organizmu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2000 r., II UKN 134/00, OSNAPiUS 2002 nr 15, poz. 359) i częściowa, gdy ogranicza się do utraty w znacznym stopniu zdolności do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Ustawodawca odróżnia zatem dwa aspekty niezdolności do pracy, tj. ekonomiczny (obiektywne pozbawienie danej osoby możliwości zarobkowania w drodze wykonywania jakiejkolwiek pracy lub pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji) oraz biologiczny (stan organizmu dotkniętego schorzeniem naruszającym jego sprawność). Dopiero koniunkcja tych dwóch elementów pozwala na uznanie danej osoby za niezdolną do pracy. W konsekwencji nie oznacza niezdolności do pracy niemożność wykonywania zatrudnienia spowodowana innymi przyczynami niż naruszenie sprawności organizmu i odwrotnie - nie jest ową niezdolnością biologiczny stan kalectwa lub choroby nieimplikujący wskazanych wyłączeń lub ograniczeń w świadczeniu pracy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 167/03, OSNP 2004 nr 18, poz. 320; z dnia 14 czerwca 2005 r., I UK 278/04, LEX nr 375618; z dnia 18 maja 2006 r., II UK 156/05, LEX nr 1001299; z dnia 3 grudnia 2008 r., I UK 54/08, LEX nr 1001284; z dnia 8 czerwca 2010 r., II UK 399/09, LEX nr 611421 i z dnia 24 sierpnia 2010 r., I UK 64/10, LEX nr 653663). Wobec tego, nie ma podstaw do przyznania renty socjalnej osobie, która z medycznego punktu widzenia nie jest całkowicie niezdolna do pracy, choćby nie miała możliwości jej podjęcia z innych przyczyn (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2006 r., II UK 98/05, OSNP 2007 nr 5-6, poz. 77).

W niniejszej sprawie ustalono, że ubezpieczona z medycznego punktu widzenia nie jest całkowicie niezdolna do pracy, wobec czego prawidłowo przyjął Sąd Apelacyjny, że nie spełnia ona warunku uprawniającego do renty socjalnej, bo o istnieniu niezdolności do pracy nie może decydować wyłącznie niemożność podjęcia pracy z innych przyczyn niż medyczne. Zarzuty skargi kasacyjnej są więc w tym zakresie nieuzasadnione.

Nie ma też podstaw do uwzględnienia pozostałych zarzutów, sformułowanych w ramach drugiej podstawy kasacyjnej.

Odnosnie do zagadnienia relacji między dysponowaniem orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a wymaganiem art. 4 ustawy o rencie socjalnej posiadania orzeczenia o całkowitej niezdolności do pracy, należy wskazać, że niepełnosprawność nie jest tożsama z całkowitą niezdolnością do pracy. Zgodnie z definicją zawartą w słowniku zamieszczonym w art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 ze zm.), niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. Niepełnosprawność oznacza zatem inną sytuację socjalną określonej osoby. W związku z niepełnosprawnością przysługują też inne świadczenia. Najogólniej rzecz ujmując, mają one na celu umożliwienie dalszej pracy osobie niepełnosprawnej oraz zapobieżenie jej społecznej alienacji. Stąd też w przypadku orzekania o niepełnosprawności obok oceny stanu zdolności do pracy uwzględnia się zdolność osoby do pełnienia ról społecznych, co nie odgrywa roli przy orzekaniu o niezdolności do pracy na gruncie ustawy emerytalnej. Na mocy art. 5 pkt 1 ustawy o rencie socjalnej orzeczenie lekarza orzecznika ZUS o całkowitej niezdolności do pracy ustalonej na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy emerytalnej i niezdolności do samodzielnej egzystencji, ustalonej na podstawie art. 13 ust. 5 tej ustawy, jest traktowane na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, orzeczenie o całkowitej niezdolności do pracy, ustalone na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy emerytalnej jest traktowane na równi z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (pkt 2), a orzeczenie o częściowej niezdolności do

pracy - na równi z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności (pkt 3). Obowiązujące przepisy nie przewidują natomiast analogicznej relacji w odwrotną stronę, tzn. że orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności ma być traktowane na równi z orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS o całkowitej niezdolności do pracy, ustalonej na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy emerytalnej, podobnie orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Wiąże się to z różnymi w pewnym stopniu przesłankami orzeczenia o całkowitej niezdolności do pracy w rozumieniu przepisów rentowych i orzeczenia o niepełnosprawności w rozumieniu ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, trybem orzekania w tych sprawach oraz różnicami w zakresie celów, którym orzeczenia te mają służyć. W tej sytuacji uznanie ubezpieczonej za osobę niepełnosprawną w stopniu umiarkowanym nie jest równoznaczne z istnieniem u niej całkowitej niezdolności do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 2 ustawy emerytalnej, a tym samym nie świadczy o nieprawidłowości zaskarżonego wyroku.

Wbrew twierdzeniom skarżącej, nie ma też podstaw do przyjęcia, że Sąd Apelacyjny powinien przy orzekaniu uwzględnić odebranie wywiadu przez biegłych od jej matki, czy jej subiektywne odczucia co do pogorszenia się stanu zdrowia, bądź niemożności funkcjonowania w życiu codziennym bez pomocy osób drugich. Ocena niezdolności do pracy z medycznego punktu widzenia wymaga bowiem wiadomości specjalnych (art. 278 § 1 k.p.c.) i sąd nie może - wbrew opinii biegłego (biegłych) - opierać ustaleń w tym zakresie ani na własnym przekonaniu (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2007 r., III UK 130/06, OSNP 2008 nr 7-8, poz. 113; z dnia 8 maja 2008 r., I UK 356/07, OSNP 2009 nr 17-18, poz. 238; z dnia 14 maja 2009 r., II UK 211/08, LEX nr 509035), ani na przekonaniu odwołującego się.

Podstawy skargi kasacyjnej okazały się więc nieusprawiedliwione, wobec czego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

/tp/

